

ність та ефективну організацію виробництва на підприємстві, низький рівень браку та високу якість продукції. Усе це підвищує виробничий та кадровий потенціал підприємства в умовах кризи.

По-друге, наявність у складі активів підприємства структурного інтелектуального капіталу, перш за все об'єктів інтелектуальної власності, підвищує його інноваційну спрямованість, а також інвестиційну привабливість, що дозволяє підприємству в умовах кризи залучати фінансові ресурси із зовнішніх джерел, а також мобілізувати внутрішні фінансові резерви. Таким чином, інтелектуальний капітал дозволяє підприємству оперативно вирішувати проблему фінансування антикризових заходів і швидше завершити оздоровлення фінансово-господарського стану підприємства [3, с.183].

По-третє, як зазначає більшість дослідників, використання інтелектуального капіталу на підприємстві забезпечує його конкурентоспроможність в сучасних умовах як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. У свою чергу, це дозволяє підприємству збільшувати обсяг виручки від реалізації і, відповідно, прибутку, що є важливим внутрішнім джерелом фінансових ресурсів в умовах кризи. Адже підприємство, яке відчуває наслідки розгортання кризових явищ, відчуває дефіцит фінансових ресурсів в умовах відсутності доступу до таких джерел фінансування як резервний капітал та нерозподілений прибуток минулих періодів.

По-четверте, використання інтелектуального капіталу дозволяє підприємству підвищити загальну ефективність фінансово-господарської діяльності, мінімізувати витрати за рахунок використання інноваційних ресурсозберігаючих технологій, підвищити якість продукції та ефективність управління діяльністю на основі провадження інформаційних технологій, стимулювати збут продукції на основі використання засобів індивідуалізації (товарних знаків, фірмово найменування, географічних позначень), забезпечити розробку і використання інноваційної продукції, отримати додатковий дохід у формі ліцензійних платежів на використання об'єктів інтелектуальної власності.

Водночас, використання інтелектуального капіталу може спричиняти і певний негативний вплив на результати діяльності підприємства. На жаль, нематеріальні активи, що є формою втілення інтелектуального капіталу

зазвичай є менш ліквідними від інших груп активів. Крім того, інвестиції у інновації, використання інтелектуального капіталу зумовлює розширення номенклатури і підвищення рівня ризиків, які супроводжують діяльність підприємства. Це зумовлюється, у тому числі, і великою кількістю контрафактної продукції, поширення плагіату і інших форм порушення права інтелектуальної власності.

Підсумовуючи дослідження слід зазначити, що використання інтелектуального капіталу здійснює хоча й неоднозначний, але в цілому надзвичайно позитивний вплив на діяльність підприємства в умовах кризи. Інтелектуальний капітал здійснює інформаційну, інноваційну, страхову, відтворювальну, контрольну та стимулюючу функції і, у такий спосіб, сприяє підвищенню конкурентоздатності підприємства і його якнайшвидшому виходу із кризового стану.

Актуальність і гострота проблеми забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств та підвищення ефективності управління їх фінансово-господарською діяльністю, забезпечення прискореного розвитку національної економіки та підвищення ефективності її функціонування свідчать про об'єктивну необхідність подальшого розвитку теоретико-методологічного базису дослідження інтелектуального капіталу та його ролі у реалізації системи антикризових заходів на підприємстві. Комплексного аналізу потребують методи його оцінки і амортизації, а також підходи до класифікації інтелектуального капіталу, аналізу його функцій та його структурування на основі різних критеріїв.

1. Антикризисное управление: учебное пособие [текст] / В.Д. Дорофеев [и др.]. – Пенза: Изд-во ПИЭРАУ, 2006. – 209 с.
2. Антикризисное управление: учебник [текст] / ред. Э.М. Коротков. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 432 с.
3. Антикризисное управление: учебник [текст] / Р.А. Попов. – М.: Высшая школа, 2005. – 429 с.
4. Базилевич В.Д. Интеллектуальная собственность [текст]: підручник / В.Д. Базилевич. – 2 вид., стер. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
5. Ровинский Р.Е. Синергетика и процессы развития сложных систем [текст] / Р.Е. Ровинский // Вопросы философии. – 2006. – №2. – С.162-169.
6. Хакен Г. Синергетика [текст] / Г. Хакен; пер. с англ. В.И. Емельянов. – М.: Мир, 1980. – 405 с.
7. Иноземцев В.Л. Парадоксы постиндустриальной экономики // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – №3. – С.3-11.
8. Brooking A. Intellectual Capital: Core asset for the third millennium. – Stamford: ITP, 1996. – 224 pp.
9. Thomas A. Stewart Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. – New-York: Doubleday, 1997. – 240 pp.

Надійшла до редколегії 15.12.11

УДК 336.6

Л. Демиденко, канд. екон. наук, доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ФІСКАЛЬНІ СТИМУЛИ СПРИЯННЯ ІННОВАЦІЯМ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена питанням стимулюванню інновацій за допомогою фіскальних інструментів. Особливе місце відведено використанню податкових пільг з податку на прибуток корпорацій.

Ключові слова: фіскальні стимули, інновації, податок на прибуток підприємств, податкові пільги.

В статье рассмотрены вопросы стимулирования инноваций с помощью фискальных инструментов. Особая роль отведена использованию налоговых льгот по налогу на прибыль предприятий.

Ключевые слова: фискальные стимулы, инновации, налог на прибыль предприятий, налоговые льготы.

In the article it is highlighted and analyzed the various forms of the fiscal stimulation of innovation in different EU countries.

Keywords: fiscal policy, innovation, corporate tax, tax preferences.

Структурна перебудова економіки є однією із необхідних умов становлення ринкової рівноваги, ефективного функціонування усіх ринкових механізмів, і особливо значимість у процесах функціонування національної інноваційної системи має організація та стимулювання процесів оновлення технологій, передачі наукових розробок із сфери одержання знань у виробництво, що досягається за допомогою розвитку системи освіти, ринку інтелектуальної власності, створення інновацій-

ної інфраструктури, фінансового та податкового стимулювання науково-технічної діяльності [1, с.41].

Для деяких структурно та інституціонально вразливих країн, зокрема України, криза різко загострила умови, за яких їхня соціально-економічна система неминуче прискорює своє відставання від конкурентів, безнадійно відстаючи в сфері високих технологій та небезпечно експериментуючи зі зростанням соціальної нерівності. Такий стан речей потребує негайних заходів з економічних ві-

© Демиденко Л., 2012

щий технологічний рівень не лише бажаним, а життєво необхідним стратегічним кроком [2, с.151].

Світовий досвід показує, що підтримка інноваційної діяльності, особливо на початкових етапах, потребує сприяння з боку держави передусім за рахунок використання інструментарію бюджетно-податкового регулювання [3, с. 81].

Дослідженням окремих аспектів теорії та практики фіскального стимулювання інноваційної діяльності присвячені праці вітчизняних фахівців Андрущенко В.Л., Данилова О.Д., Іванова Ю.Б., Лютого І.О., Осецького В. Л., Серебрянського Д., Швабія К. а ін. Разом з тим заслуговує на увагу більш детальне вивчення зарубіжного досвіду стимулювання інноваційного розвитку фіскальними інструментами з позиції його адаптації до вітчизняних умов господарювання.

Метою даної статті є систематизація теоретичних та практичних аспектів фіскального стимулювання інновацій в країнах ЄС.

Ефективне використання основних інструментів бюджетної політики (видатків держаного та місцевих бю-

джетів, бюджетних кредитів, субвенцій інвестиційного призначення, регулювання податкових ставок, застосування податкових пільг) надасть можливість забезпечити досягнення пріоритетних завдань економічного розвитку, зокрема: створити сприятливі умови для інвестування і стимулювання інвестиційних процесів, забезпечити технологічне оновлення на інноваційній основі, зменшити наслідки глобальної фінансової кризи [4, с. 65].

До фіскальних інструментів стимулювання інноваційної діяльності можна віднести податки, державні позики, пряме бюджетне фінансування (див. табл. 1).

Впровадження Податкового кодексу, на жаль, не створює дієвої мотивації для розвитку інноваційної діяльності платників податків, що виступає однією з можливих причин уповільнення інноваційних процесів в економіці країни. Пільги інноваційного спрямування передбачені тільки з ПДВ (імпорт матеріалів для нанотехнологічних виробництв), акцизного податку та ввізного мита. А спеціальний режим оподаткування технологічних парків зведений до єдиної пільги у вигляді цільової субсидії на суму імпортного мита [5, с.441].

Таблиця 1. Елементи фіскального механізму стимулювання інновацій

Фіскальні інструменти	Важелі
Податки і збори, внески і відрахування	Ставки, пільги і санкції, порядок обчислення і сплати
Державні позики	Ставки, умови випуску та погашення
Кошторисне фінансування	Принципи і порядок фінансування
Державні субсидії (субвенції, дотації)	Критерії та умови надання
Державні допомоги	Порядок призначення, нарахування і виплати
Державні інвестиції	Критерії оцінки інвестиційних проектів, умови тендеру і фінансування

*Джерело: складено за [6, с.30]

Податкові стимули інноваційної діяльності прямо впливають на підприємницьку діяльність, вони, як правило, застосовується в якості стимулюючих механізмів в рамках податку на прибуток, який є основним податком з юридичних осіб у будь-якій країні.

В багатьох країнах-членах ЄС як і в Україні податок на прибуток підприємств сплачується безпосередньо з прибутку, отриманого компаніями протягом фінансового року. Оподатковуваним прибутком чи податковою базою є різниця між доходом та витратами корпорації. Правила обліку доходів і витрат і, відповідно, прибутку в окремих країнах відрізняються від податкових правил обчислення, тож бухгалтерський прибуток не завжди дорівнює оподаткованому.

Оскільки податкове законодавство приймається національними парламентами, існують певні відмінності у обчисленні податку на прибуток між різними країнами учасницями ЄС, також відрізняється і рівень ставок (див. табл. 2). Наприклад, найбільший виняток із традиційної формули податку на прибуток становить Франція, де компанія зобов'язана сплатити податок на прибуток навіть тоді, коли має збитки. У цьому випадку податок обчислюється у відсотках до обороту (максимум 1%).

Серед держав-членів ЄС стандартна ставка податку на прибуток коливається в межах від 12% до 40%. На момент дослідження найнижча ставка в Ірландії (12%), а найвища у Франції (34,4%).

Таблиця 2. Динаміка ставок податку на прибуток корпорацій в окремих країнах членах ЄС у 2005-2011 роках, у %

Назва	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Австрія	25	25	25	25	25	25	25
Бельгія	34	34	34	34	34	34	34
Чехія	26	24	24	21	20	19	19
Данія	28	28	25	25	25	25	25
Фінляндія	26	26	26	26	26	26	26
Франція*	35	34,4	34,4	34,4	34,4	34,4	34,4
ФРН	38,9	38,9	38,9	30,2	30,2	30,2	30,2
Греція	32	29	25	25	25	24	20
Угорщина	16	17,3	20	20	20	19	19
Ірландія	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5
Італія	33	33	33	27,5	27,5	27,5	27,5
Люксембург	30,4	29,6	29,6	29,6	28,6	28,6	28,8
Нідерланди	31,5	29,6	25,5	25,5	25,5	25,5	25
Польща	19	19	19	19	19	19	19
Португалія	27,5	27,5	26,5	26,5	26,5	26,5	25
Словаччина	19	19	19	19	19	19	19
Іспанія	35	35	35	32,5	30	30	30
Швеція	28	28	28	28	26,3	26,3	26,3
Великобританія	30	30	30	28	28	28	26

*Джерело: складено автором

Хоча рівень стандартних ставок податків і частки їх у доходах держави, що зростають пропорційно до роз-

міру ВВП, вони не відображають багатьох інших конкуруючих факторів, які присутні в національній економіці.

В якості альтернативного методу порівняння, економісти підрахували ефективні ставки податку з використанням мікро- або макроекономічних даних. Існує декілька загальноприйнятих методів розрахунку ефективної ставки податку на прибуток, для яких економічна література пропонує три методологічні інструментарії:

- макроретроспективний з використанням макроекономічних агрегованих даних;
- мікроперспективний з використанням рівня прибутковості гіпотетичних інвестицій до і після оподаткування;
- мікроретроспективний, що працює з фінансовими звітами компаній.

Змінний характер методологій демонструє складність податкового законодавства і, таким чином, складність порівняння оподаткування однієї країни з іншою.

Предметом даного дослідження є податкові стимули сприяння інноваційній діяльності, разом з тим існують й інші технічні механізми, які сприяють інноваціям. Наприклад, у багатьох країнах податкове навантаження має плаваючий характер (податок може сплачуватися на початку чи в кінці звітного періоду) і компенсується протягом тривалого періоду. Для нових технологічних компаній і високоризикових інноваційних проєктів, можливості для компенсації втрат за рахунок минулих або майбутніх прибутків справляє істотний вплив на доходи корпорацій.

Приклади цієї системи податкового стимулювання підприємницької діяльності:

- Франція дозволяє, що збитки бути перенесені назад на три роки і на п'ять вперед;
- Німеччина дозволяє переносити збитки на один рік назад (максимум 511 294, 21 євро) або на невизначений термін вперед.

Законодавство з подвійного оподаткування охоплює механізми, спрямовані на уникнення випадків, коли з доходу податок сплачується двічі. Найбільш відомий приклад – оподаткування дивідендів.

Дивіденди компанії, як правило, оподатковуються податком двічі:

- 1) як податок на прибуток підприємства;
- 2) шляхом особистого податку на доходи для юридичних та фізичних осіб, де дивіденди виступають частиною доходу акціонера.

Аналогічна ситуація виникає, коли дочірня компанія платить роялті за дослідження і розробки (далі R & D), або за використання ліцензій материнській компанії, або одна самостійна компанія платить роялті іншій самостійній фірмі в іншій країні. Наприклад, транснаціональна компанія створює в країні компанії як самостійні підрозділи (дочірні), що є нормальною практикою для допоміжного виробництва продукції або використання певної технології (патентів), що належать материнській компанії. Також є звичайною практикою, коли дочірня компанія платить материнській за ноу-хау роялті. З метою регулювання цієї діяльності нормальним є прийняття країнами певних процедур, для регламентації цих доходів через механізм укладання двосторонніх угод між країнами щодо уникнення подвійного оподаткування. Двостороння угода є угодою між двома країнами, що визначає яка частка доходу платника податку повинна бути сплачена у вигляді податку і в якій країні.

Завдяки двостороннім угодам країни залишають за собою право отримувати податки з доходів платника податків (незалежно від того, де ці доходи створені). Зазначений механізм уникнення подвійного оподаткування проявляється в тому, що фірми можуть використовувати систему R & D, що збільшує їх закордонні доходи, а потім репатріювати доходи, як роялті. Тому но-

УДК 330.101.52:336.76

рмальною є практика обкладання даного доходу зменшеною податковою ставкою.

Відсутність двосторонніх угод або надмірний податковий тягар, матиме серйозні наслідки для інноваційної діяльності, в результаті чого відбудеться значне зниження рівня трансферу технологій між країнами. Таким чином двосторонні угоди надзвичайно важливі для розвитку інноваційної бази, тому імплементовані в законодавстві більшості країн-членів ЄС.

Малий бізнес має значний потенціал для росту і розвитку, проте піддається більш високому ризику і має обмежений доступ до фінансових ресурсів. В області соціальних технологій мале та середнє підприємництво (МСП) розглядаються як двигуни зростання, оскільки вони часто створюються з метою використання нових ідей для товарів, процесів та послуг, що є основними рушійними силами інновацій. Розуміючи значимість малого і середнього бізнесу в рамках національних економік, багато урядів для підтримки малого та середнього бізнесу встановлюють спеціальні податкові режими.

Спеціальні режими для МСП іноді важко порівнювати через відмінності в кожній з країн в самому визначенні, що вважається малим та середнім бізнесом. Наприклад, Іспанія визначає малі підприємства як ті, що мають оборот до 3 млн. євро, в той час як у Великобританії це знаходиться на стадії розробки (паралельно із загальною класифікацією ЄС).

Іспанія знизила податкову ставку до 30% (прибуток до 90 151, 82 євро) при стандартній ставці 35% (для прибутку, що перевищує цю цифру), в той час як Великобританії існує ставка для середніх підприємств – 19%. Крім того, Іспанія встановлює більш сприятливі норми амортизації для малих та середніх підприємств, що інвестують. Це сприяє створенню нових робочих місць та запровадженню прискореної амортизації для решти активів.

Податкові пільги Великобританії та Іспанії безпосередньо спрямовані на запровадження інноваційної діяльності в МСП. Вони мають стимули для інтернет трейдингу і впровадженню нових технологій, а Великобританія має конкретні податкові кредити для МСП.

Отже, як показує досвід країн ЄС існує широкий діапазон конкретних заходів, які можуть бути використані з метою підвищення інноваційного потенціалу бізнесу. Інструментами фіскальної політики є не тільки податки, але й державні асигнування на R & D, що проводиться в державних науково-дослідних лабораторіях і університетах, пряма підтримка наукової бази шляхом надання кваліфікованих дослідників і дослідницького обладнання, державно-приватного партнерства і співпраці у великих інноваційних проєктах та надання прямих стимулів у вигляді грантів і кредитів. Зазначені інструменти потребують детального вивчення і активного застосування в умовах подальшої модернізації економіки України.

1. Мицюк С. Вплив інноваційної діяльності на конкурентоспроможність економіки України / Мицюк С. // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка. 2011. – №128. – с.39-42. 2. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України: [монографія] / [Федулова Л.І., Бажал Ю.М., Отецький В.Л. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 656 с. 3. Іванов Ю.Б., Іванченко А.С. Механізми податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств // Бізнес-інформ. – 2005. – № 9-10. с. 81-89. 4. Рожко О.Д. Інноваційно – інвестиційна спрямованість бюджетної політики в Україні // Фінанси України. – 2011. – №1. – 64 – 72. 5. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика: монографія / Ярошенко Ф.О., Мельник П.В., Мряковський А.І. та ін.; за заг. ред. М.Я. Азарова. – К.: Міністерство фінансів України, 2011. – 656 с. 6. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с. 7. Динаміка ставок податку на прибуток корпорацій в окремих країнах членах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/26/56/33717459.xls>.